

Opinnäytetyö (AMK)

Kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusohjelma

MKITIS1

2020

Päivi Nikulainen

RIVIEN VÄLISSÄ KASVOKKAIN:

lukupiiritoiminnan kehittäminen yleisissä
kirjastoissa

Päivi Nikulainen

RIVIEN VÄLISSÄ KASVOKKAIN:

lukupiiritoiminnan kehittäminen yleisissä kirjastoissa

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan yleisten kirjastojen lukupiirejä ja niiden kehittämistarpeita. Lukupiirit ovat olleet kauan osa suomalaista lukemisperinnettä ja viime vuosina sosiaalisen lukemisen suosio on ollut nousussa. Kirjastoihin on klassisten lukupiirien rinnalle tullut mm. erilaisia lukuhaasteita. Kuitenkin näyttää siltä, että lukupiirien osallistujat edustavat kapeasti väestöä, sillä ikäjakaumaltaan osallistujat ovat pääosin keski-ikäisiä tai eläkeikäisiä ja naiset ovat selvä enemmistö lukupiirin osallistujista. Kirjastoissa onkin havahduttu siihen, että lukupiireihin pitäisi saada houkuteltua laajemmin ihmisiä sekä myös maahanmuuttajia.

Palvelujen kehittäminen ja uudistaminen on tärkeä osa kirjastojen kuten myös muidenkin organisaatioiden toimintaa. Tätä kautta pyritään tavoittamaan uusia asiakasryhmiä, vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin sekä lisäämään työntekijöiden työmotivaatiota.

Tutkimusmenetelmänä työssä on käytetty haastattelua. Helsingin kaupunginkirjaston kolmea lukupiirin vetäjää haastateltiin. Yleisesti ottaen näyttää siltä, että lukupiirin vetäjät ovat melko tyytyväisiä perinteiseen lukupiirityyliin, jossa osallistujat kokoontuvat keskustelemaan teoksesta, jonka he ovat etukäteen lukeneet. Kuitenkin erityisesti lapsille, nuorille ja maahanmuuttajille suunnatulla lukupiiritoiminnalla näyttäisi olevan tarve. Lisäksi lukupiirit voisivat hyödyntää rohkeammin verkkoalustoja.

ASIASANAT:

kirjastot, lukupiirit, kehittäminen, lukeminen, lapset, nuoret, maahanmuuttajat

BACHELOR'S THESIS| ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Programme in Library and Information Service

2020 | Total number of pages 34

Päivi Nikulainen

FACE TO FACE BETWEEN ROWS:

development of reading circles in public libraries

This thesis examines the reading circuits of general libraries and their development needs. Reading circles have been a long part of the Finnish reading tradition and the popularity of social reading has been on the rise in recent years. In addition to classical reading circuits, libraries have faced various reading challenges. However, it seems that the participants in the reading circles are narrowly representative of the population, as the age distribution of reading circles are middle-aged or pensioners, and women represent a clear majority of the participants in the reading circles. Libraries have woken up to this that reading circuits should attract more people and also immigrants.

Developing and renewing services is an important part of libraries activities as well as those of other organizations. This aims to reach new customer groups, meet future challenges and increase staff motivation.

An interview method has been used as a research method. Three readership leaders of the Helsinki City Library were interviewed. Generally speaking, it seems that readership leaders are quite satisfied with the traditional readership style in which the participants meet to discuss a book they have read in advance. However, reading circles specifically aimed at for children, young people and immigrants seem to have a need. In addition, reading circuits could make bold use of web platforms.

KEYWORDS:

libraries, reading circuits, development, reading, children, young people, immigrants

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 KIRJASTOPALVELUIDEN KEHITTÄMINEN	7
2.1 Kehittämistarve	7
2.2 Kirjastojen kehittämistoimenpiteet	8
3 KIRJASTOJEN LUKUPIIRITOIMINTA	15
3.1 Lukupiiritoiminnan tausta	15
3.2 Lukupiirit 2000-luvulla	18
4 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSMENETELMÄ	22
5 LUKUPIIRITOIMINNAN KEHITTÄMINEN	25
5.1 Lukupiiritoiminnan käynnistäminen ja markkinointi	25
5.2 Muutokset lukupiiritoiminnassa	27
5.3 Lukupiirin kehittämistarpeet	28
5.4 Uusien kohderyhmien tavoittaminen	30
6 LOPPUYHTEENVETO	31

LIITTEET

Liite 1. Haastattelu kysymykset

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aiheena on yleisten kirjastojen lukupiirit ja niiden kehittäminen. Aihe on ajankohtainen siksi, että lukupiireistä ja sosiaalisesta lukemisesta yleensäkin on tullut yhä suosittumpaa. Lukupiireihin osallistuvista kuitenkin suurin osa on keski-ikäisiä naisia ja eläkeläisiä. Lukupiirien kehittämisen tavoitteena olisikin saada uusia käyttäjäryhmiä lapsista, nuorista, miehistä ja maahanmuuttajista. Etenkin poikien huono lukutaito on huolestuttavaa. Lukupiiritoiminta on osa yhteisöllistä, asiakaslähtöistä ja henkilökohtaista kirjastopalvelua. Se on sosiaalista toimintaa, jolla on oma paikkansa syrjäytymisen ehkäisyssä. Lukupiirit voisivat toimia hyvänä lisänä näille ryhmille lukutaidon-, kielitaidon- ja lukuharrastuksen edistämiseksi. Lisäksi myös yleissivistyksen kehittämisessä.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli saada vastaukset kysymyksiin: Pitäisikö kirjastojen lukupiirejä kehittää ja mihin suuntaan? Miten saada lukupiireihin osallistumaan nuorempia, miehiä ja maahanmuuttajia ?

Tarkastelen aihetta kehittämistutkimuksen näkökulmasta.

Lähetin haastattelukysymykset seitsemälle lukupiirin vetäjälle Helsingin kaupunginkirjastosta, joihin lopulta vastasi kolme. Yhtä haastattelin henkilökohtaisesti ja kahdelle lähetin kysymykset sähköpostitse. Päädyin kahteen erilaiseen haastatteluun, koska aikataulujen yhteen sovittamisen kanssa oli ongelmia haastateltavien kanssa.

Työni rakentuu niin, että toinen luku käsittelee kehittämistutkimusta tutkimusmenetelmänä ja miten kirjastot kehittävät toimintojaan ja palvelujaan.

Kolmannessa luvussa tarkastelen lukupiiritoiminnan historiaa ja sen kehittymistä. Lisäksi nostan esiin minkälaisia lukupiirejä on 2000- luvulla yleisissä kirjastoissa.

Työni seuraava luku kertoo tutkimuskysymykset, sekä minkälaisilla menetelmillä näihin on haettu vastausta.

Viidennessä luvussa esittelen tutkimukseni tulokset ja miten kirjastojen lukupiirejä voisi kehittää, että ne houkuttaisivat uusia osallistujia.

Viimeisessä luvussa pohdin tutkimuksen lopputulosta.

2 KIRJASTOPALVELUIDEN KEHITTÄMINEN

2.1 Kehittämistarve

Kehittäminen liittyy nykyään jokaisen toimenkuvaan ja tehtäviin tavalla tai toisella. Uudet toimintatavat, menetelmät, tuotteet tai palvelut tapahtuvat usein kehittämistyön avulla. Erilaiset menetelmät on tärkeää tuntea ja osata käyttää. (Ojasalo et al. 2018, 11.) Digitalisoituva, verkottuva, nopeasti muuttuva ja globaalistuva toimintaympäristö on luonut suuria muutostarpeita toimintoihin. Tarvitaan aivan uutta ajattelua, koska tiedon määrä kasvaa nykyään niin nopeasti. Tiedon tulva on nostanut tutkimustiedon merkityksen korkeammalle kuin se on koskaan ollut. Tarvitaan **täsmätietoa**, eli tiedon massasta pitää pystyä poimimaan olennainen, mikä palvelee yrityksen tai organisaation tarpeita. Myös nopeus reagoida muutoksiin ja muutosten nopea omaksumiskyky on tärkeää. Innovatiivisuuden vaatimus kasvaa jatkuvasti. Laaja määritelmä innovaatioista on **sosiaaliset innovaatiot**, tapa toimia toisin, uudet käytännöt ja käytäntöjen muuttuminen rutiineiksi. (Ojasalo et al. 2018, 13.)

Yritykset ja organisaatiot tarvitsevat jatkuvaa kehittämistyötä esimerkiksi:

- uusien asiakkaiden ja asiakasryhmien saavuttamiseen
- uusien palveluiden ja tavaroiden kehittämiseen
- henkilöstön motivoimiseen ja toimivan organisaatorakenteen luomiseen
- asiakkaiden tarpeiden ja mieltymysten muutosten ymmärtämiseen
- tulevaisuuden kysynnän ja trendien ennakoimiseen
- prosessien kehittämiseen ja toiminnan tehostamiseen
- ongelmien ratkaisemiseen organisaatiossa (Ojasalo et al. 2018, 12.)

Tutkimuksellisen kehittämishankkeen lähtökohtana on tunnistaa kehittämiskohde ja ymmärtää se ja siihen liittyvät tekijät ja tarkoituksena on aikaansaada jonkinlainen muutos. Tavoitteena voi olla esimerkiksi 1) uusi palvelu, tuote tai liiketoimintamalli ja sen jalostaminen ja tuotteistaminen tai uusille markkinoille laajeneminen 2) prosessien uudistaminen ja kehittäminen 3) uusien menetelmien kehittäminen 4) uuden työkuulttuurin kehittäminen. (Ojasalo et al. 2018, 23.)

On syytä kehittämishanketta suunniteltaessa pysähtyä pohtimaan, mitä työyhteisössä hankkeelta odotetaan ja mitä nämä odotukset merkitsevät työyhteisön arjessa. Kun kehittämiskohde on tunnistettu, haetaan siihen liittyvää tietoa. Tietoa haetaan sekä käytännöstä, että perehtymällä teoreettiseen ja muuhun kirjoitettuun tietoon. Keskeistä olisi löytää **näkökulma** kaiken tiedon joukosta, josta katsoen tutkimuksellisessa kehittämissä edetään. Kootun taustatiedon sekä tutkimustiedon perusteella määritellään tarkempi kehittämistehtävä ja rajataan kehittämisen kohde. Sen jälkeen suunnitellaan oma **lähestymistapa ja menetelmät**. Kehittämistyössä aikaa ja resursseja tulisi suunnata prosessin loppuvaiheeseen. Prosessiin tulisi sisällyttää paljon pelkästään muutoksen toteuttamiseen eli implementointiin liittyvään toimintaan. Kehittämistyön arviointi on prosessin viimeinen vaihe. Arviointi kohdistuu sekä kehittämissprosessiin että sen tuotoksiin. (Ojasalo et al. 2018, 23-26.)

2.2 Kirjastojen kehittämistoimenpiteet

Kirjastot kehittävät monella tapaa ja jatkuvasti palvelujaan ja tehtäviään.

Uusi laki yleisistä kirjastoista (1492/2016) tuli voimaan 1.1.2017 ja tämän lain tavoitteena on edistää:

- 1) väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin;
- 2) tiedon saatavuutta ja käyttöä;
- 3) lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa;
- 4) mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen;
- 5) aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta.

Kirjastoja koskevan lainsäädännön mukaan yleisen kirjaston tehtävät ovat:

- 1) tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisisältöihin;
- 2) ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa;
- 3) edistää lukemista ja kirjallisuutta;
- 4) tarjota tietopalvelua, ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon;
- 5) tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan;
- 6) edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016.)

Alueellista ja valtakunnallista kehittämistehtävää koskeva uusi lainsäädäntö (7§ ja 8 §) tuli voimaan vuoden 2018 alusta. (OKMa yleisistä kirjastoista 660/2017.)

Yleisten kirjastojen toiminnan tasapuoliseksi tukemiseksi valtakunnallisella kehittämistehtävällä toteutetaan yleisten kirjastojen yhteisiä palveluja ja edistetään yleisten kirjastojen keskinäistä yhteistoimintaa. Yhteisten palvelujen toteuttamisessa kehittämistehtävää tulee hoitaa yhteistyössä yleisten kirjastojen ja muiden kirjastojen kanssa. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016.)

Helsingin kaupunginkirjasto on vuodesta 1981 alkaen toiminut yleisten kirjastojen keskuskirjastona ja nykyään se hoitaa valtakunnallista kehittämistehtävää. Tämän hoitamista varten myönnetään erillistä valtionavustusta. (Kuntaliitto 2019.)

Alueellisella kehittämistehtävällä luodaan edellytyksiä toimialueen yleisten kirjastojen toiminnan vahvistumiselle. Kehittämistehtävällä tuetaan toimialueen yleisten kirjastojen kehittymistä ja henkilöstön osaamista sekä edistetään yleisten kirjastojen keskinäistä yhteistoimintaa. Kehittämistehtävää hoitava kirjasto toimii yhteistyössä muiden kehittämistehtäviä hoitavien yleisten kirjastojen, valtakunnallista kehittämistehtävää hoitavan yleisen kirjaston ja muiden kirjastojen kanssa. (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016, 8§.) Alueellisesta kehittämistyöstä vastaavia kirjastoja on yhdeksän. Alueellisista kehittämistehtävistä säädetään kirjastolaissa. (Kuntaliitto 2019.)

Kirjastot tekevät paljon yhteistyötä. Yleensä yhteistyöllä pyritään tukemaan kirjastojen toimintaedellytyksiä ja toiminnan kehittämistä esimerkiksi yhteishankintojen sekä yhteisen kirjastojärjestelmän, verkkopalvelujen ja aineiston käytön, hankinnan ja kuljetuksen kysymyksissä. Pääkaupunkiseudun kirjastoverkko Helmet on asukasluvultaan laajin kirjastojen yhteistyöverkko. Erityisesti e-ainestojen hankinnan helpottamiseksi ovat kirjastot perustaneet konsortion, jossa toteutetaan kirjastojen valtakunnallista yhteistoimintaa. Yleisten kirjastojen konsortion tehtävänä on edistää yleisten kirjastojen valtakunnallista yhteistyötä: hankinnat, luettelointi, kirjastojärjestelmät, koulutus, tiedottaminen ja markkinointi. Kunnille vapaaehtoinen konsortioyhteistyö perustuu kunnan ja Helsingin kaupungin väliseen konsortiosopimukseen. (Kuntaliitto 2019.)

Kuntaliiton sivistyspoliittisen ohjelman ”**Sivistyksen suunta 2030**” tavoitteita ovat esimerkiksi, että palvelujen tuottamista kehitetään ja edistetään monikanavaisesti ottaen huomioon palvelujen saavutettavuus ja kuntalaisten palvelutarpeiden monimuotoisuus sekä digitalisaation mahdollisuudet. Kuntia tuetaan muun muassa kestävien ratkaisujen

kehittämisessä ja käyttöönotossa esimerkiksi palveluverkkosuunnittelussa, kuntien välisessä yhteistyössä ja yhteistoiminnassa. Palvelujen digitalisointi, neuvonta sekä palvelujen tuottaminen monikanavaisesti otetaan huomioon valtionosuusrahoituksessa. Esimerkiksi kirjaston rooli digitaalisten palvelujen ja välineiden neuvojana laajentaa kirjaston perustehtävää. (Kuntaliitto 2019.) Tästä esimerkkinä Enter ry:n järjestämät opastukset kirjastoissa senioreille älypuhelimien, tabletin ja kannettavan tietokoneen sekä sähköisten palvelujen käytöstä. (Helmet 2020.)

Eri kieli- ja kulttuuritaustaiset kuntalaiset kehittävät ja monipuolistavat suomalaista kulttuuria ja yhteiskuntaa. Kunta kokoaa yhteen yhteisöjä ja vertaisryhmiä vahvistaen asukkaiden sosiaalista osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Kuntalaisten kokemuksia hyödyntämällä saadaan parempia palveluja ja avoimempaa päätöksentekoa. Osallisuus rakentaa myös turvallisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä, kun ihmiset kokevat olevansa osa paikallisyhteisöä ja voivat vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Kuntaliitto 2019.) Tästä esimerkkinä kirjastoissa järjestettävät ”Kielikahvilat”, joissa voi opiskella suomenkieltä ja keskustella ajankohtaisista aiheista. ”Luetaan yhdessä”- verkosto tarjoaa maksutonta suomen kielen opetusta maahanmuuttajille kirjastossa. (Helmet 2020.)

Varhaiskasvatuksen, koulutus,- sekä kirjasto-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalveluiden saatavuus ja saavutettavuus turvataan maan eri osissa hyödyntäen myös etäopetuksen mahdollisuuksia. Digitaaliset palvelut ja näihin liittyvä yhteistyö mahdollistavat monia tapoja tuottaa koulutus- ja muita sivistyspalveluja sekä kehittää uusia innovaatioita. (Kuntaliitto 2019.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö voi kunnan suostumuksella antaa 6 §:n pykälän 1 momentissa säädettyjen tehtävien täydentämiseksi **erityisen tehtävän** yleiselle kirjastolle, jolla on riittävät edellytykset tehtävän hoitamiseen. (OKMa yleisistä kirjastoista 660/2017.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää avustuksia kirjastojen kehittämiseen ja osallistuu työhön, jolla yhteiset tietovarannot saadaan paremmin hyödynnettäviksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020.) Esimerkkeinä mainittakoon opetusministeri Li Anderssonin 14.2.2020 myöntämä avustus lähes neljä miljoonaa euroa lukemisen, kulttuurin ja luku- taidon vahvistamiseen. Kolmivuotiset avustukset on suunnattu varhaiskasvatukseen sekä esi- ja alkuopetukseen. Myös yhteistyötä kirjastojen ja kotien kanssa kehitellään. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020.)

Opetusministeri Li Andersson sanoo: (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020.)

Lukutaito on kaiken oppimisen perusta, mutta myös tasa-arvo kysymys. Jokaisen lapsen on saatava tukea ja kannustusta lukutaidon hankkimiseen ja mahdollisuus löytää lukemisen ilo.

Avustuksilla palkataan myös lukukoordinaattoreita, lukulähettiläitä ja sanataideopettajia. Opetus- ja kulttuuriministeriö seuraa ja arvioi hankkeiden vaikuttavuutta. Arvioinnin pohjalta valmistellaan suositukset, kuinka lukemisen kulttuuria ja lukutaitoa voidaan vahvistaa oppilaitoksissa, kunnissa ja valtionhallinnossa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020.)

Lukuinto- hanke oli Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama kolme vuotinen ohjelma ja vuoden 2012 Hyvä käytäntö. Sen toteuttivat Oulun yliopiston humanistinen tiedekunta ja kasvatustieteiden tiedekunta. Lukuinnossa muodostettiin yhteisö tukemaan ja vahvistamaan lasten ja nuorten monipuolisia lukemisen ja kirjoittamisen taitoja. Yhteisössä kehitettiin koulun ja kirjaston uusia toimintamuotoja. Tavoitteena oli esimerkiksi vahvistaa lasten ja nuorten kiinnostusta ja kykyä monipuoliseen lukemiseen ja kirjoittamiseen. Kohderyhmänä oli 6-16 vuotiaat lapset ja nuoret, opettajat, kirjastoammattilaiset ja vanhemmat. (Yleisten kirjastojen hankerekisteri)

E-kirjojen ja lehtien saatavuus Suomen yleisissä kirjastoissa vaihtelee asuinkunnasta riippuen ja kuntien välillä on isoja eroja tarjonnassa. Tämä lisää alueellista tasa-arvoa. Niinpä Opetus- ja kulttuuriministeriö onkin myöntänyt avustuksen kansallisen e-kirjaston selvityshankkeen käynnistämiseksi. Hankkeen tavoitteena on parantaa e-kirjojen alueellista saatavuutta ja kansalaisten yhdenvertaisuutta koko Suomessa. Helsingin kaupunginkirjaston vetämässä hankkeessa selvitetään ja kokeillaan eri kumppaneiden kanssa uusia ratkaisuja liittyen digitaalisen kirjaston teknisiin, tekijänoikeudellisiin ja käytettävyysskysymyksiin. Lisäksi selvitetään, miten e-kirjastoasiassa voidaan tehdä yhteistyötä Kansalliskirjaston ja sen Finna-palveluympäristön kanssa. (Laurila 2020.)

Finna.fi tuo museoiden, kirjastojen ja arkistojen aineistot kaikkien saataville. Finna on hakupalveluiden kokonaisuus, jossa on tällä hetkellä mukana yli 300 organisaatiota. (Finna 2020.)

Kuntaliitto tekee yhteistyötä kirjastojen sekä kirjastoalan toimijoiden kanssa. Kuntaliitto osallistuu kansalliseen yleisiä kirjastoja koskevaan kehittämistyöhön. Se on mukana kouluttamassa, markkinoimassa, neuvomassa kuntia ja kirjastotoimijoita kirjaston toiminnan järjestämiseen ja kehittämiseen liittyvissä asioissa. Kuntaliitto oli mukana esimerkiksi uuden kirjastolain valmistelussa. (Kuntaliitto 2019.)

Kirjastot ovat tärkeitä kumppaneita erityisesti päiväkotien ja koulujen kanssa. Kirjastojen keskeisenä tehtävänä on lukemisen edistäminen. Kansallinen lukutaitofoorumi ja ”Lukuliike” on hanke, jossa eri toimijoita yhteen kokoamalla pyritään edistämään lukemista sekä tunnistamaan lukemiseen liittyviä ongelmia ja esteitä. (Kuntaliitto 2019.) Esimerkiksi Seinäjoen kaupunginkirjasto on saanut valtakunnallisen erityistehtävän. Tehtävään kuuluu mm. lasten ja nuorten lukemista edistävien kirjastopalvelujen kehittämisen valtakunnallinen koordinaatio ja toimijaverkoston luominen sekä lasten ja nuorten lukemista ja lukutaitoa edistävän osaamisen kehittäminen kirjastoissa. Erityistehtävä on pysyvä toiminto. (Lukuliike 2020.) Yhtenä esimerkkinä tästä on kirjastoissa toimiva ”Lukuvallmentaja Junior”. Valmentaja kokoaa lapsen, nuoren tai opettajan toiveiden pohjalta kirjallista tai kirjakassin tai kertoo erilaisista kirjoista, jotka voi sitten lainata. (Helmet 2020.)

Yksi käytännön esimerkkejä kirjastojen kehittämistoimenpiteistä ovat esimerkiksi omatoimikirjastot. Aluehallintoviraston (AVI) vuonna 2019 keräämän kyselyaineiston mukaan omatoimikirjastojen määrä on jatkanut voimakasta kasvua. Edellisen kerran asiaa selvitettiin vuonna 2015. Sen jälkeen omatoimikirjastojen määrä on lähes nelinkertaistunut. Myös uusia omatoimisia palvelupisteitä on suunnitteilla runsaasti. Omatoimikirjastot parantavat ensisijaisesti palveluiden saatavuutta. Lisäksi tilojen käyttö on monipuolistunut erilaisten harrasteryhmien ja muiden käyttäjäryhmien ansiosta. Tyypillisiä käyttäjäryhmiä ovat lukupiirit ja erilaiset yhteisöt. (Aluehallintovirasto 2020.)

Kirjaston aineiston tekoälypohjainen kellutus- ja logistiikkajärjestelmä otettiin käyttöön Helsingin kaupunginkirjastossa 15.5.2019. Uudistuksen myötä Helsingin kaupunki siirtyi yhteen yhtenäiseen kokoelmaan. Kirjat jäävät siis siihen kirjastoon, mihin asiakas ne paluttaa, ellei niille ole tarvetta muissa kirjastoissa. Järjestelmä oppii vähitellen asiakkaiden lainojen ja palautusten avulla, minkä kirjaston profiiliin palautuva kirja parhaiten sopii, ja ohjaa sen oikeaan paikkaan. Kellutus- ja logistiikkajärjestelmä tuo lisää automaatiota palautuvien ja varattujen kirjojen käsittelyyn. Logistisen työn vähentyessä kirjastoissa vapautuu enemmän aikaa kirjastojen tärkeään ydintehtävään eli asiakaspalveluun. (Helmet 2019.)

Kirjastoverkon yhteisten palveluiden päällikkö Virva Nousiainen-Hiiren (Helmet 2019.) mukaan uudenlaisen teknologian ja tekoälyn tuominen mukaan kirjastojen logistiseen prosessiin tekee Helsingin kaupunginkirjastosta kokoluokassaan maailman toimivimman kirjaston. Projektin on myös osoittanut, että kirjastoalalla voidaan tehdä vaativaa kansainvälistä kehitystyötä usean yhteistyökumppanin kanssa. (Helmet 2019.)

Aluehallintovirastot seuraavat ja edistävät kirjastojen toimintaa. Aluehallintoviraston piirrin kuulu muun muassa kehittämistoiminta-avustukset. Kirjastot voivat hakea siis erilaisiin hankkeisiin avustusta. (Aluehallintovirasto 2020.)

Tässä muutamia esimerkkejä kirjastojen hankkeista:

Keravan kirjasto on saanut rahoitusta vuonna 2017 Aluehallintoviranomaisen rahoittamaan hankkeeseen ”Löydä lukemisen ilo”. Hankkeen taustalla oli nyky-yhteiskunnassa tunnistettu ilmiö, että ihmisen saattaa olla vaikea saada otetta lukemiseen, vaikka haluaisi. Tavoitteena oli kannustaa aikuisia, nuoria ja perheitä kirjallisuuden pariin. Lukemisen ilon löytämiseksi järjestettiin myös työpajoja, kursseja ja kirjailijatapaamisia. Kurssilla voitiin harjoitella rauhoittumista ja hiljentymistä ennen lukuhetken alkua kalle avoimissa kirjallisuusjoogahetkissä. (Yleisten kirjastojen hankerekisteri.)

Helsingin kaupunginkirjasto on saanut rahoitusta vuonna 2018 AVI-hankkeeseen ”Lukulähettilääksi”. Hankkeen tavoitteena on tukea ikääntyneiden osallisuutta, luoda edellytyksiä virikkeelliselle elämälle ja tukea heidän kulttuuri- ja lukemisharrastustaan, konseptoimalla ns. lukulähettiläs-toiminta osaksi kirjaston lukemista edistäviä palveluja sekä luoda tätä varten vakiintunut yhteistyö vapaaehtoisjärjestöjen kanssa. Hankkeessa organisoidaan ja tarjotaan ikääntyneille ja toimintarajoitteisille kirjaston, palvelukeskusten ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistyössä ääneen lukemista. Vapaaehtoisjärjestöjen kautta rekrytoidaan ystävätoiminnassa mukana olevia kokeneita vapaaehtoisia lukemaan ääneen palvelukeskuksissa, kirjastoissa tai kotona. Hankkeessa kirjastohenkilökunta koulutuu tukemaan vapaaehtoisia ja laatii heille kirjaston aineistosta ja työkaluista lukemistehtävää tukevaa materiaalia. Hankkeen aikana kaupunginkirjastosta osallistui toimintaan viisi eri alueilla toimivaa kirjastoa. (Yleisten kirjastojen hankerekisteri.)

Lasten piirissä erittäin suosittua on ollut Lukukoira-toiminta kirjastossa. Lapsi voi lukea koiralle 20 minuuttia kerrallaan. Koiralle lukemisen on todettu auttavan lukihäiriöisiä lapsia sekä aikuisia. Koiran läsnäolo vähentää lukemiseen liittyvää kynnystä ja stressiä. Koira ei arvostele, takerru virheisiin tai keskeytä vaan lukijalla on rauha harjoitella lukemista. Lukutilassa ei ole muita kuin koira, sekä koiran ohjaaja sivustaseuraajana, joka ei puutu lukuhetkeen. Lukuhetkeen varataan etukäteen aika kirjaston asiakaspalvelusta. (Helsingin uutiset, 2020.)

Laura Kärpijoki (2019) on opinnäytetyössään ”Olisi vain kirjaston kirjoja”: Helmet-kirjaston asiakkaat e-kirjapalveluiden käyttäjinä, tutkinut sitä, miten Helmet-kirjaston e-kirjapalveluita käyttävät asiakkaat etsivät luettavaa tai kuunneltavaa kirjaston omasta

verkkokirjastosta ja kirjaston tarjoamien e-kirjapalveluiden, Ellibsin, OverDriven ja Elibin käyttöliittymistä. Tutkimuksen pyrkimyksenä oli selvittää, mitä hakukanavia ja -tapaa asiakkaat käyttävät, mutta myös kerätä asiakkailta kehittämissuhteita e-kirjojen ja e-äänikirjojen löydettävyyden parantamiseksi ja pohtia, miten Helmet-kirjasto voisi parantaa löydettävyyteen liittyvää asiakaskokemusta. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi kehitettäessä valtakunnallista e-kirjastoa. (Kärpijoki 2019.)

Satu Vähämaa (2014) on taas opinnäytetyössään ”Lukemisen ilosta intohimoiseksi harrastustoiminnaksi: Itäkeskuksen kirjaston lukupiiritoiminta 2007-2014” kertonut, kuinka lukupiiriläiset oli otettu mukaan kehittämään uusia palveluja asiakkaille. Palvelumuotoilussa asiakkaat otetaan mukaan uusien palvelujen ja tuotteiden ideointiin ja kehittämistyöhön. He kertovat kokemuksistaan ja testaavat uusia palveluja. Saatujen palautteiden kautta palveluita ja tuotteita jälleen muokataan tarvittaessa. (Miettinen 2011, 21.) Lisäksi palvelumuotoiluprosessiin tulee osallistaa kaikki palvelun tuotantoon osallistuvat tahot ja eri asiakassegmentit sitouttamalla heidät mukaan suunnittelutyöhön ja yhteistoimintaan. (Tuulaniemi 2011, 28) Asiakkaiden osallistamisen tuloksena syntyi lukuvalmennuksen käynnistäminen, lukupiiriläisten tuottamat näyttelyt, tapahtumat ja vinkkaus eli lukupiiriblogin kirjoittaminen. (Vähämaa 2014, 46-49.)

3 KIRJASTOJEN LUKUPIIRITOIMINTA

3.1 Lukupiiritoiminnan tausta

Toistaiseksi kattavin ja laaja-alaisin Suomessa tehty lukupiiritutkimus on Suvi Aholan vuonna 2013 julkaistu väitöskirja, Lukupiirien Suomi: Yhteisöllistä lukemista 149 suomalaisessa lukupiirissä 2009. Siinä käydään läpi lukupiirien historiaa ja kuvaillaan laajasti suomalaista lukupiiritoimintaa kaikissa muodoissa. Ahola pohtii lukupiiriläisten tapaa hahmottaa kirjallisuutta ja toimia ryhmissä. Lisäksi väitöskirjassa esitellään kenttätutkimus, jossa Ahola osallistui kymmenen lukupiirin kokoontumisiin vuosina 2010 - 2011 havainnoidakseen lukupiiritoiminnan sisältöä ja ihmisten välistä vuorovaikutusta. (Ahola, 2013.)

Perinteisin muoto lukupiiristä on säännöllisesti kokoontuva ihmisjoukko, joka on lukenut yhteisesti valitun kirjan ja jakaa lukukokemuksensa keskustelemalla siitä. Välillä keskustelu ryöpsähtelee kirjan maailmasta jäsenten henkilökohtaisiin kokemuksiin. Yleensä kokoontumisissa myös syödään tai juodaan jotain. On kysymyksessä siis harrastus, jonka halutaan avartavan, kasvattavan ja sivistävän. Toisaalta kysymys on turvallisesta, nauttavasta yhdessäolosta ja sosiaalisesta kanssakäymisestä. Yhdessä toisten kanssa voi kasvaa ja kehittyä lukijana. (Ahola 2015, 15-16.)

Lukupiiri-ilmiön juuret juontavat kauas ihmiskunnan historiaan. Ennen kuin edes ihmiset osasivat lukea, kerrottiin jo tarinoita leirinuotiolla. Keskiajan luostareissa ja antiikin oppilaitoksissa oli tapana työskennellä ryhmässä niin, että muut ahersivat hiljaa ja kuuntelivat, kun yksi luki. (Ahola 2013, 13-14.)

Eurooppalaisten lukupiirien edeltäjiä olivat ylhäisön kirjalliset salongit, joissa naisilla oli muusta yhteiskunnasta poiketen paljon vaikutusvaltaa. (Ahola 2013, 15.) Ylhäisön salongeista lukupiirit levisivät alempiin säätyihin, ja niitä alettiin perustaa Euroopassa ja Amerikassa samoihin aikoihin 1700-luvulla. Mäkisen (1997, 119) mukaan Eurooppalaiset lukuseurat olivat jo 1700-luvun alkupuolella siitä harvinaisia paikkoja, että niiden piirissä erisäätyiset, samoista asioista kiinnostuneet saattoivat tavata. Niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa varsinainen rahvas siirtyi kohti aktiivisempaa lukutapaa vasta 1800-luvun loppupuolella, kansakoululaitoksen myötä. (Ahola 2013, 17-18.)

Suomessa lukupiirejä syntyi ensimmäiseksi Pohjanmaalle. Tervateollisuuden myötä kapitalismin varhainen juurtuminen Pohjanmaalle toi valistusfilosofiset aatteet sinne muuta maata aiemmin. (Ahola 2013, 20-21.)

Mäkisen (1997, 49) mukaan Pohjanmaan papeilla oli tiivit yhteydet Pohjanlahden yli Ruotsiin ja Suomen olojen kehittäminen aloitettiin niin ikään Pohjanmaalta. Lisäksi pohjalainen rahvas innostui lukemisesta muuta maata aiemmin. Suomen ensimmäisenä lukupiirinä voi pitää Pohjanmaalla 1760-luvulla toiminutta ”kirjasosieteettia”, johon kuuluivat mm. kirkkoherra, lääninlampuri, useita maanmittareita ja pappeja. Yleisen kirjastolaitoksen kehittymiseen on lukuseuroilla ja niiden lainaamistoiminnalla ollut selkeitä yhteyksiä.

Fennomaanit Snellman, Koskinen, Meurman ja Cleve muotoilivat 1850-luvulla kansansivistysohjelmaa, johon kuuluivat paitsi kansakoulu myös uuden kansallisen kirjallisuuden luominen ja levittäminen kustannustoiminnan ja kirjastojen avulla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura oli perustettu 1831. Merkittävässä osassa olivat myös rouvasväenyhdistykset, joita perustettiin 1830-50-luvuilla Suomen kaupunkeihin. He tekivät tärkeää sosiaalista työtä auttamalla köyhiä ja orpoja, mutta niillä oli myös lukupiireille ominaista kirjallista toimintaa. Porvoossa, missä Fredrika Runeberg oli rouvasväenyhdistyksen kantavia voimia, kirjallisuudesta kiinnostuneet naiset alkoivat jo 1845 kokoontua kerran viikossa lukemaan ja keskustelemaan suomeksi, eritoten *Kalevalaa*. (Ahola 2013, 25-26.) 1700-luvun lopulta alkaen Suomessa toimivat lukuseurat olivat jäsenilleen tiedon ja uusien aatteiden välittäjiä eli samassa asemassa kuin tiedotusvälineet modernina aikana. Naiset saivat lukupiireistä evästä ja tukea kirjoittamiseen, miehiä ne taas koulivat julkiseen keskusteluun, yhteiskuntakritiikkiin ja poliittiseen toimintaan. (Ahola 2013, 29-30.) Lukupiireissä kiisteltiin siitä, mitä sopi lukea: miesten suosimaa tietokirjallisuutta oli enemmän ja naisten lukemia romaaneja vähemmän. Lukuseuroissa kyllä viihdyttiin. Jopa siinä määrin, että Tornion lukuseuralle kaupunginkellarista tilat vuokrannut henkilö valitti maistraattiin tiloista tapahtuvasta juopottelusta ja kortinpeluusta. Sosiaalisuus, hyvin syöminen ja joskus juominenkin ovat oleellinen osa lukupiirien toimintaa myös nykyään. (Ahola 2013, 32-33.)

Saksassa joistain lukuseuroista kehittyi todellisia seurustelulaitoksia, joissa kirjat tai tilattavat lehdet jäivät toisarvoiseen asemaan. Jossakin vaiheessa ovet alkoivat avautua ja lukupiireistä muodostui yksi modernien kirjastojen esikuvista. Lukuseuroissa pystyttiin keskustelemaan ajankohtaisista kaikkia koskevista asioista vapaasti. Kiistatilanteissa ratkaisi parhaiten perusteltu väite. Tällainen tulkinta hallitsi 1980-luvulle asti

lukuseuroihin keskittynyttä tutkimusta. Se liitti ne valistusajattelulle keskeisiin tietämisen ja vapaan keskustelun pyrkimyksiin. Sittemmin alettiin yhä enemmän kiinnittää huomiota siihen, että lukuseuroista löytyi aina henkilö, joka oli valmis luetteloimaan kirjat. Lisäksi huomattiin, että niiden rinnalle alkoi kehittyä erillinen ilmiö, jota on suomeksi kutsuttu *lukuhaluksi*. Lukuhalua ei ole aina pidetty kunniakkaana ilmiönä, sillä aikalaisissa innokas lukeminen herätti närkästystä:

Ollaan mielellään ja käsittämättömän innokkaasti, nenä kiinni romaaneissa ja muissa yhtä huonomaineisissa kirjasissa; mutta kiinnitetään huomiota vain kirjaimen, ulkoiseen, kimalukseen, hauskaan ja hilpeään, välittämättä kokonaisuudesta, sen tarkoituksesta, kauniista, todellisesta, korkeasta, taidokkaasta, hyödyllisestä: ja kaukana siitä, että ajatus ulotettaisiin hienoon ja terveelliseen, mitä aina löytyy jopa kurjimmistakin kirjoituksista.

Lukijankunnan laajentuminen herätti monenlaisia pelkoja ja myös toiveita. Lukijoiden määrän kasvaessa kirjallisen kulttuurin jäseneksi tuli uusia väestöryhmiä, joista huomion kohteeksi joutuivat keskiluokka ja naiset. Kritiikin kohteeksi joutuivat myös uusien lukijoiden suosimat kirjallisuudenlajit, romaanit ja kevyemmät lehdet. Suosittu kauhukuva oli romaaneja lukeva nainen, joka joutui kirjallisuuden luomien harhojen valtaan. Tulkinnat lukuhalusta ovat kuitenkin muuttuneet koko ajan positiivisemmiksi. Se on nähty niin naisten vapautusliikkeenä, ihmiselle ominaisten tunteiden voittona kuin populaarikulttuurin keväisenä kukkana. (Tunturi 2010, 62-66.)

Suomessakin Turun akatemiassa perustettiin 1800-luvun alussa useita kirjallisia seurusteluyhdistyksiä. Helsinkiin taas perustettiin 1846 Akateeminen Lukuyhdistys, jonka painopiste oli sanoma- ja aikakauslehtien tilaamisessa. Toimeenpanijoina olivat Elmgren ja Topelius ja tarkoitusperät astetta vakavammat: lukuyhdistyksen kautta piti tutustuman muun maailman aatteisiin ja harjoitella mielipiteenmuodostusta. Kuopion kirjallisessa elämässä 1880-luvulla vaikuttivat vahvasti Minna Canth ja Elisabet Järnefelt. Järnefelt perusti 1887 työläisnaisten ompeluseuran, jossa köyhät naiset saivat ommella vaatteita lapsilleen samalla, kun he kuuntelivat luentaa ja esitelmiä. Minna Canth puolestaan perusti Oras-seuran, joka toimi hänen kotonaan. Seurassa hänen tyttärensä ja Kuopion lyseolaiset keskustelivat realistisista kirjallisuusteorioista, filosofiasta, yhteiskuntatieteistä ja kehitysoipista. Sen lisäksi hän kokoontui omaan ”lukuseuraansa”. (Ahola 2013, 36.)

1800-luvun lopulla perustettiin lukutupia ja kirjastoja työväenyhdistyksiin ja tehdaspaikkakunnille. Myös nuorisoseuratyö sai alkunsa Pohjanmaalta, ja siinä lukuseuratoiminnalla oli tärkeä rooli Santeri Alkion (1862-1930) johdolla. 1900-luvulla kirjastoja alkoi olla enemmän ja lehtien tilaaminen koteihin alkoi yleistyä, joten lukutupien toiminta alkoi vähetä. (Ahola 2013, 38-41.)

3.2 Lukupiirit 2000-luvulla

Lukupiirit ovat siis vahvasti osa suomalaista lukemisperinnettä. Lukupiirit jakautuvat kahteen päätyyppiin: vapaat lukupiirit ja ohjatut lukupiirit. Vapaissa lukupiireissä on harvoin vetäjää ja ne kokoontuvat ystävien, tuttavien, naapurien tai saman alueen asukkaiden kesken heidän kodeissaan. Ohjatussa lukupiirissä on taas vetäjä ja ne ovat yleensä jonkun laitoksen, järjestön tai yhdistyksen organisoimaa. (Ahola 2013, 57.) Ohjatut lukupiirit kokoontuvat yleensä kirjaston, yhdistyksen, opiston, kirkon, seurakunnan tai kunnan tiloissa. Myös internetissä kokoontuvien lukupiirien määrä on kasvanut viime vuosien aikana, mainittakoon esimerkiksi Suomen jääkiekon MM-joukkueen maalivahdin Kevin Lankisen perustama lukupiiri. Yleisistä kirjastoista ainakin Oulun kaupunginkirjastoilla on verkkolukupiiri. (Oulun kaupunginkirjasto, 2020.)

Helmet-kirjastoissa käynnistyi vuonna 2015 e-lukupiiri. E-lukupiiri pyrkii edistämään e-kirjojen ja sosiaalisen lukemisen tunnettuutta. Lukupiiri kokoontuu avoimissa tilaisuuksissa pääkaupunkiseudun kirjastoissa, jonka lisäksi kirjoja kommentoidaan sosiaalisessa mediassa. (Helmet 2015.)

Sosiaalinen lukeminen on maailmalla alati kasvava trendi. Kirjastot ovat myös luoneet joitakin uusia konsepteja sosiaalisen lukemisen kentällä klassisten lukupiirien rinnalle. Esimerkkinä mm. Facebookia hyödyntävä HelMet lukuhaaste ja laajan suosion saanut Novellikoukku. Se on kirjastojen kaikille avoin tapahtuma, jossa kuunnellaan ääneen luettuja novelleja sekä neulotaan yhdessä. (Mölläri 2018, 52.) Maahanmuuttajille Helmet-kirjastot tarjoavat luetaan yhdessä-piirejä naisille ja selkolukupiirejä. (Helmet 2020.)

Läpi modernin maailman valtaosa lukupiiriläisistä on naisia. Miksi? Ehkä siksi, että naiset lukevat ylipäätään enemmän kuin miehet. Lisäksi keskiluokkaiset ja humanistiset ammattialat, joilla ahkeria lukijoita on eniten, ovat länsimaissa vahvasti naisistuneet. Lukupiireissä on myös vahva naisten kaunokirjallisuuden perinne, ja tämä vaikuttaa piirien

kirjavalintoihin. Tutkimukset osoittavat, että siinä missä naislukijoista suurin osa lukee sekä naisten että miesten kirjoittamia kirjoja, mieslukijoista alle puolet tarttuu naiskirjailijoiden teoksiin. Lisäksi vaikuttaa varmasti keskustelemisen tyyli. Ilmeisesti naisten ja miesten on helpompi puhua sekä kirjallisuudesta että sen herättämistä tuntemuksista, kun läsnä on vain saman sukupuolen edustajia. Aholan (2015, 17) havaintojen mukaan kuitenkin myös miesten lukupiirit ovat yleistyneet. Hyvänä esimerkkinä tästä mainittakoon Lapuan kirjastossa kokoontuva ”Äijät kirjan kimppuun!” Lapuan äijien oma lukupiiri, jota vetää Ari Haasio. Hän on Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjastoalan yliopettaja. (Lapuan kirjaston miesten lukupiiri 2014.)

Lukupiireihin kuuluu kaikkialla enemmän keski-ikäisiä ja sitä vanhempia ihmisiä kuin ai- van nuoria. Syynä on mitä ilmeisemmin aika, jota ikääntyneemmällä on enemmän. Virtuaaliset lukupiirit tekevät poikkeuksen. Niissä jäsenkunta on nuorempaa. (Ahola 2015, 17.)

Yksi syy on, että lukeminen on hitaassa laskussa. Selkeimmin se näkyy nuorten poikien joukossa. (Ahola 2013, 70-72.) Tuoreimman PISA-tutkimuksen mukaan suomalaisnuorten lukutaito on edelleen maailman parhaimmista. Perhetaustan ja sukupuolen vaikutus lukutaitoon kuitenkin kasvaa. Pojista lähes kaksi kolmasosaa lukee vain jos on pakko. (YLE 2019).

Viiikin kirjastossa Helsingissä alkoi 5.2.2020 toimia Young adults- lukupiiri. Siellä luetaan 14-20- vuotiaille nuorille aikuisille suunnattua kirjallisuutta ja keskustellaan kirjoissa esiin nousevista teemoista. Lukupiiri on tarkoitettu kaiken ikäisille nuorten aikuisten kirjallisuudesta kiinnostuneille. (Helmet 2020.)

Lukupiirit näyttävät olevan vahvasti korkeakoulutettujen harrastus. Useimmilla on yliopisto- tai ammattikorkeakoulutus. Lukemista ei kylläkään Suomessa ole perinteisesti pidetty korkeakulttuurisena harrastuksena, pikemminkin koko kansan lävistäjänä ja sitä jopa yhdistävänä. (Ahola 2013, 73-75.)

Huolimatta vanhoista perinteistä, ja siitä että lukupiirejä on Suomessa historiallisesti eri yhteiskuntaluokissa ja elinpiireissä, monet kokevat lukupiirin vieraaksi tavaksi harrastaa kirjallisuutta. Aholan (2013, 75) mukaan tämä voisi johtua siitä, että yhteinen keskustelu on niin olennainen osa lukupiirissä toimimista, eikä se suinkaan ole kaikille tuttu. Mielipi- teiden ja esittäminen ja perusteleminen ryhmän edessä ei ole välttämättä helppoa, jos siihen ei ole tottunut.

Lukupiiriläisten joukossa on paljon opettajia, ja juuri he ovatkin tottuneita puhumaan ryhmässä. (Ahola 2015, 18.)

Kaiken kaikkiaan lukupiirejä on alettu 2010-luvulla arvostaa kirjallisuusmaailmassa, ja niistä on kehittymässä tärkeä linkki kirjailijoiden, kustantamoiden, kirjakaupan ja lukijoiden välille. Tästä todisteena Helsingin kirjamesut on jo parina vuotena järjestänyt erityisohjelmaa lukupiireille: mukaan ilmoittautumalla lukupiiri pääsee lukemaan uutuusteoksen ja keskustelemaan siitä yleisön eteen, yhdessä kirjailijan kanssa. (Ahola 2015, 29-30.)

Helsingin kaupunginkirjastoissa kokoontuu monenlaisia lukupiirejä. Esimerkkeinä mainittakoon: Tietokirjalukupiiri, Sateenkaarihyllyn lukupiiri, Päivälukupiiri, Iltalukupiiri, Iltapäivälukupiiri, Kaunolukupiiri, Dekkarilukupiiri, Nykykirjallisuuden lukupiiri, Antiikin viisautta lukupiiri, Kirjavinkkauspiiri ja Fantasiakirjallisuuden lukupiiri. Lisäksi on Omaishoitajien lukupiiri palvelukeskuksen asiakkaille ja omaishoitajille. Töölön kirjastossa toimii myös ruotsin ja venäjänkielinen lukupiiri. (Helmet 2020.)

Elina Jalonen (2014) kertoo opinnäytteessään ”Lasten lukemaan innostaminen Suomen ja Uuden-Seelannin kirjastoissa, että Uuden Seelannin kirjastoissa yksi erittäin suosittu keino innostaa lapsia lukemaan ovat lukupiirit. Lukupiirissä luetaan kirja ja sen jälkeen keskustellaan siitä ryhmässä. Kirjoista keskusteleminen innostaa lapsia lukemaan sekä antaa mahdollisuuden kokoontua yhteen ja tavata muita lapsia ja nuoria. Hankaluudeksi mainittiin lastenosaston henkilökunnan pieni määrä. Kun kirjastot tarjoavat jo valmiiksi laajan kattauksen palveluja ja ohjelmaa, lukupiirin organisointiin ja suunnitteluun on vaikea irrottaa henkilökuntaa. Uudessa-Seelannissa monet kirjastot käyttävätkin vapaaehtoisia lukupiirin vetäjiä. Joissakin kirjastoissa toimii myös verkkolukupiiri lapsille ja nuorille. Kaikenkaikkiaan kuitenkin Uudessa-Seelannissa on enemmän rahaa käytössä kirjaston toimintoihin kuin meillä Suomessa. (Jalonen 2014, 47-48, 55.)

Niin sanottu sosiokulttuurinen lukutaitokäsitys ymmärtää kielitaidon, lukemisen ja kirjoittamisen merkityksiä luoviksi, sosiaalisiksi ja kulttuurisiksi käytännöiksi, eikä niinkään yksilöllisiksi taidoiksi. Tällöin lukeminen ei ole vain olemassa olevien järjestelmien käyttämistä, vaan myös näiden järjestelmien muokkaamista ja tuottamista yhdessä toisten lukijoiden kanssa. Lukijat onkin alettu tutkimuksissa ymmärtää yhä enemmän itse järjestäytyväksi ryhmäksi, joka tuottaa kulttuurisia merkityksiä ja jonka lukemisesta saama tyydytys tulee osittain lukukokemusten jakamisesta ja vertailusta muiden kanssa. Amerikkalaisten, kanadalaisten ja englantilaisten tutkimusten pohjalta on saatu näkemyksiä

siitä, että monet lukijat haluavat käsitellä omia lukukokemuksiaan vahvistaen ja muuttaen niitä muiden ihmisten lukukokemusten pohjalta tai vieraillemalla paikassa tai maisemassa, joka liittyy kirjan maailmaan. Lukijatapaamiset eivät kuitenkaan välttämättä rajoitu perinteisen ”kirjanlukupiirin” toimintatavalle vaan voivat olla hyvinkin luovia tapoja kokoontua ja käsitellä kirjaa. Kirjassa ”Sosiaalinen kirjasto” kerrotaan, että esimerkiksi keski-ikäinen naislukija kuvailee Jane Urquhartin romaanin *The Stone Carvers* käsittelyä ryhmän kanssa toteutetulla bussimatalla kirjan näköalapaikoille ja lopulta kirjan juonen mukaisesti olutpanimoon. Kirjan joukkolukemisesta on tullut siis eräänlainen viihteen muoto. Ympäri maailmaa yleistyneet *One Book, One Community*- kirjallisuuspiirit tarjoavat tilaisuuden vapaa-ajan lukemisen jakamiselle. Menetelmässä valitaan nimensä mukaisesti yksi kirja, jonka lukukokemus jaetaan kuntalaisten ja alueella asuvien kesken. Tavoitteena on rohkaista mahdollisimman monia ihmisiä lukemaan valittu kirja. Laajempaa ihanteena kirjan valinnassa voi olla yhteisöllisyyden ja monimuotoisuuden ymmärtämisen kehittäminen. Yleensä toteutusta koordinoi kirjaston henkilökunta, mutta taideyhteisöt, koulut, yliopistot, kaupunginvaltuusto, kirjakauppiat tai kustantajat ovat usein mukana toteutuksessa vetäjinä, sponsoreina tai tapahtumatuottajina. Monissa *One Book, One Community*-toteutuksissa, kuten kirjallisuuspiireissä, oletuksena on, että osallistujat ovat lukeneet kirjan. Toisissa toteutuksissa saatetaan kokoontua yhteen kirjailijavierailulla, bussimatalla kirjan tapahtumapaikoille, käsityöpajoissa, leireillä, kanoottirekillä ja teeman ympärillä toteutetuissa kokkausilloissa. Voidaan katsoa elokuva-toteutus, teatteridramatisointi, kuunnella ammattinäyttelijöiden lukunäytteitä teoksesta, osallistua yhteislauluun, taideprojekteihin ja yleisesti toteutuksiin, joissa oletuksena ei ole kirjan lukeminen, mutta silti ihmiset voivat kokea kirjan avulla sosiaalisesti tärkeitä hetkiä. Uskotaan, että maailmassa on jopa yli 500 vuosittaista *One Book, One Community*- ohjelman toteutusta. Sosiokulttuurisen, yhteisöllisen ja innostavan lukemisen esimerkkinä voisi pitää yksinkertaisuudessaan amerikkalaisen Cuyahogan kunnan kirjastossa yhteistyössä paikallisen amerikkalaisen jalkapallojoukkueen kanssa järjestettävää lukemisseikkailua, joka yhdistää pelillistämistä, elämyksellisyyttä ja yhteispelin merkitystä. Seikkailussa osallistujat saavat jokaisesta lukemastaan minuutista symbolisesti kuljetettua palloa jaardin eteenpäin, tavoitteena saada viikon aikana täyteen sata jaardia eli touchdownin. Jokainen touchdownin tehnyt yksittäinen lukija tai koululuokka osallistuu lukemisseikkailun loputtua palkintojen arvontaan. (Hokkanen 2015, 23-26.)

Sosiokulttuurisen lukemisen menetelmien kehittämisellä voi olla ratkaiseva merkitys paitsi poikien, myös maahanmuuttajien parissa tehtävässä työssä.

4 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Haastattelu on yksi käytetyimmistä tiedonkeruumenetelmistä sekä tutkimus- että kehittämistyössä. Haastattelu sopii hyvin moniin kehittämistehtäviin, sillä haastatteluilla saadaan nopeasti kerätyksi syvällistäkin tietoa kehittämissien kohteesta. Haastattelu on aineistonkeruumenetelmänä hyvä valinta, kun halutaan korostaa yksilöä tutkimustilanteen subjektina, yksilöä, jolla on mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Haastattelu kannattaa usein yhdistää kehittämistyössä myös toisiin menetelmiin, sillä useimmiten menetelmät tukevat hyvin toisiaan. Haastattelujen tehtävänä voi olla esimerkiksi **asioiden selventäminen tai syventäminen**. Myös vaikeiden tai arkojen aiheiden selvittäminen voi olla mahdollista haastattelulla. Haastattelumenetelmiä on erilaisia. Haastattelun valinta aineistonkeruumenetelmäksi vaatii siis pohdintaa siitä, minkälaista haastattelua oikein suunnitellaan, mihin puolestaan vaikuttaa se, millaista tietoa tarvitaan kehittämistyön tueksi. Suurimmat erot liittyvät haastattelun strukturointiasteeseen eli siihen, miten kiinteästi kysymykset on muotoiltu ja kuinka paljon haastattelija voi joustaa itse haastattelutilanteessa. Jonkinlainen jäsenitys on erottaa strukturoitu eli standardoitu lomakehaastattelu omaksi luokakseen ja muut omakseen. Näitä muita haastatteluja ovat muun muassa **teemahaastattelu, syvähaastattelu ja ryhmähaastattelu**.(Ojasalo et al. 2018, 106-112.)

Strukturoitu eli lomakehaastattelu sopii silloin, kun halutaan kerätä faktatietoa ja kysyä samat kysymykset suurelta joukolta. Strukturoitu haastattelu sopii myös silloin, kun haastattelua käytetään täydentämään aiemmin tehtyä laadullista aineistonkeruuta. Haastattelu voi kestää kymmenistä minuuteista useisiin tunteihin. Haastattelut voivat olla laajuudeltaan syvähaastattelun alle viiden hengen näytteen ja strukturoidun haastattelun usean tuhannen otoksen välillä. Teemahaastattelut ja avoimet haastattelut kannattaa yleensä äänittää, sillä se vapauttaa haastattelijan muun muassa tarkkailemaan haastateltavaa. Jälkeenpäin haastattelijan tai tutkijan on helppo palata haastattelutilanteeseen uudestaan, jolloin äänitys toimii muistina ja eri tilanteiden tuloksin apuna. Usein vasta haastattelutallenteita kuunnellessa pystyy ymmärtämään, mitä haastateltava todellisuudessa on vastauksillaan tarkoittanut. Asioita ei usein ilmaista suoraan, vaan totuus paljastuu ”rivien välistä”. Aikaa tarvitaan myös haastattelujen jäkeen, sillä yleensä aineistot **kirjoitetaan auki**. Auki kirjoittaminen (litterointi) on analysoinnin apuväline ja sen tarkkuus riippuu yleensä kehittämistehtävästä. Litterointi tarkoittaa nauhoitetun aineiston puhtaaksi kirjoittamista. Täysin **strukturoidussa haastattelussa** kysymykset on

muotoiltu valmiiksi ja ne esitetään ennalta määrättyssä järjestyksessä. (Ojasalo et al. 2018, 106-112.)

Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset on laadittu ennakkoon, mutta haastattelija voi vaihdella niiden järjestystä haastattelun kulun mukaisesti. Etukäteen laaditut mutta tilanteeseen soveltumattomat kysymykset voidaan jättää esittämättä ja vastavasti voidaan kysyä haastattelun kuluessa mieleen tulevia kysymyksiä. **Avoimessa haastattelussa** haastattelija ja haastateltava keskustelevat yleisesti haastatteluaiheesta tai -ongelmasta. Keskustelu on avointa, ja molemmat osapuolet osallistuvat siihen aktiivisesti ja tasavertaisesti. Puolistrukturoitu ja avoin haastattelu ovat käyttökelpoisia esimerkiksi silloin kun

- tutkimuksen tarkoituksena on tutkia esimerkiksi jonkin ilmiön merkitystä osallistujille
- tarvitaan taustatyötä ennen kvantitatiivisen tutkimuksen tekemistä
- kvantitatiivinen tutkimus on tehty ja sen tuloksia tulkitaan tai
- yksittäisten mittareiden pätevyyttä vahvistetaan. (Ojasalo et al. 2018, 106-112.)

Syvähaastattelussa haastateltavan kanssa keskustellaan luottamuksellisesti kiinnostuksen kohteena olevasta teemasta. Keskustelussa haastateltavaa rohkaistaan kertomaan mahdollisimman avoimesti kaikki aiheeseen liittyvät asiat syvällisen ymmärryksen saamiseksi. Haastattelijalla on yleensä teemalista valmisteltuna etukäteen, millä varmistetaan, että tarvittavat seikat käydään läpi haastattelun aikana. **CIT- menetelmä** (Critical Incident Technique, kriittisten tapahtumien tekniikka) on syvähaastattelutapa, joka sopii erityisen hyvin palveluyritysten toiminnan kehittämiseen. Siinä haastateltavaa pyydetään kertomaan jostain erityisen huonosta ja toisaalta erityisen hyvästä palvelukokemuksesta. Tällaista poikkeuksellisen hyvää tai huonoa palvelua kutsutaan kriittiseksi tapahtumaksi. Tärkeää on seikkaperäinen kertomus koko palveluprosessista. Tähän liittyy seuraavia kysymyksiä: Mitä tapahtui (toiminta) ? Kuka teki ja mitä (henkilöt)? Missä tapahtui (paikka)? Milloin tapahtui (aika)? Kuinka haastateltava arvioi tapahtuman (oma arvio)? Mikä haastateltavan mielestä teki tilanteesta onnistuneen tai epäonnistuneen (arvion perusteet)? Kuinka haastateltava aikoi reagoida tai reagoi tilanteeseen (seuraukset)? Haastattelijan tehtävä on haastattelujen jälkeen analysoida, mitkä tekijät tekevät palvelutapahtumasta onnistuneen tai epäonnistuneen, ja siten selvittää, mitä asioita asiakkaat palvelussa arvostavat. Ryhmähaastattelussa eli fokusryhmämenetelmässä osallistujia on useita, tyypillisesti noin 6-12 henkeä. Yksilöhaastatteluun nähden ryhmähaastattelun keskeinen etu on se, että ryhmässä vallitseva dynamiikka vie käsiteltäviä asioita

uusille tasoille. Ryhmän vetäjä ohjaa keskustelua ja varmistaa, että kiinnostuksen kohteena olevat aihepiirit käydään läpi ryhmässä. Tässä voidaan tukena käyttää esimerkiksi teemalistaa kuten teemahaastattelussa. Organisaation ulkopuolinen henkilö on usein parempi ja neutraalimpi vetäjä, sillä ihmisten tulisi keskustelutilanteissa tuntea olonsa vapaaksi. Menetelmä sopii hyvin tilanteisiin joissa aihepiiristä ei ole paljon tietoa tai tieto on luonteeltaan epämääräistä. (Ojasalo 2018, 106-112.)

Opinnäytetyöni tavoitteena oli saada vastaukset kysymyksiin: Pitäisikö kirjastojen lukupiirejä kehittää ja mihin suuntaan? Miten saada lukupiireihin osallistumaan nuorempia, miehiä ja maahanmuuttajia ?.

Lähetin haastattelukysymykset seitsemälle lukupiirin vetäjälle Helsingin kaupunginkirjastosta, joihin lopulta vastasi kolme. Yhtä haastattelin henkilökohtaisesti ja kahdelle lähetin kysymykset sähköpostitse.

Opinnäytetyön haastattelukysymykset olivat:

- Kauanko olet tehnyt lukupiirityötä?
- Miten käytännössä järjestätte lukupiirinne?
- Minkä ikäisiä osallistujat ovat ja mitä sukupuolta?
- Miten lukupiiritoiminta on muuttunut aikojen kuluessa?
- Tuleeko sinulle mieleen joku erityinen tapahtuma tai sattumus lukupiirissä?
- Miten sinun mielestäsi lukupiirejä voisi tai tulisiko niitä kehittää?
- Onko sinulla ideoita millaisia uusia lukupiirejä voisi perustaa?
- Miten niitä kannattaisi mielestäsi markkinoida eri käyttäjäryhmille?
- Miten lukupiirit voisi tehdä houkutteleviksi eri käyttäjäryhmille?

5 LUKUPIIRITOIMINNAN KEHITTÄMINEN

Haastattelin opinnäytetyötäni varten Viikin kirjaston lukupiirin vetäjää. Hän toimii myös Viikin kirjaston johtajana. Hänen haastattelunsa litteroin. Lähetin myös sähköpostilla kyselyn useammalle Helsingin kaupunginkirjaston lukupiirin vetäjälle, mutta vain kaksi vastasi. Toinen on kirjastovirkailija, joka vetää Pasilan kirjastossa Fantasiakirjallisuuden lukupiiriä ja Rikoskirjallisuuden lukupiiriä. Kolmas haastateltavson on erikoiskirjastovirkailija, joka vetää Dekkarilukupiiriä Maunulan kirjastossa. Kysymyksiä oli yhteensä yhdeksän. Tämä kappale sisältää vastaukset kahteen ensimmäiseen kysymykseen, joissa kysyttiin, *että kauanko henkilö on vetänyt lukupiirejä ja miten hän ne järjestää käytännössä.*

Ensimmäinen haastateltava on vetänyt lukupiiriä Viikin kirjastossa vuodesta 2013 lähtien. Aikaisemmin lukupiirin vetäjä oli ollut vapaaehtoinen, mutta kun hän oli lopettanut kirjastonhoitaja alkoi vetää piiriä.

5.1 Lukupiiritoiminnan käynnistäminen ja markkinointi

Lukupiirin käynnistymisestä laitettiin ilmoitus ilmaislehteen ja ennakkoilmoittautumista ei tarvittu. Lukupiiriin tuli vanhoja osallistujia vapaaehtoisen vetämästä ryhmästä mutta myös uusia osallistujia. Yhteystiedot otettiin kokoontumisen yhteydessä. Hänellä on ollut tapana pitää listaa, ketä on ollut kulloinkin paikalla. Alussa oli tapana, että keskusteltiin, mitä ihmiset haluavat lukupiiriltä ja mitä he haluavat lukea. Vetäjä halusi myös, että kaikki ovat voineet ehdottaa eri kirjailijoita, genreä tai jotain tiettyä kirjaa. Sen jälkeen on ehdotusten pohjalta valittu yhdessä. Viimeaikoina on toimittu kuitenkin niin, että edellisen kauden lopussa on voinut ehdottaa toivomuksia. Jos he ovat ehdottaneet esimerkiksi japanilaista kirjallisuutta, vetäjä on tuonut muutamia japanilaisia kirjoja, joista on valittu. Lukupiiri kokoontuu neljä kertaa syksyllä ja keväällä. Kokoontumiset ovat kerran kuukaudessa. Yleensä luetaan yksi kirja per kokous. Osallistua voi, vaikka ei olisi lukenutkaan kirjaa. Voi tulla kuuntelemaan, mitä muut ovat saaneet irti kirjasta. Vetäjä tekee kokoontumista varten lyhyen esittelyn kirjailijasta ja kirjasta. Kokoontumisen jälkeen vetäjä on tehnyt suppean muistion siitä, minkälaista keskustelua kirja herätti. Muistion hän on lähettänyt sähköpostilla lukupiiriläisille. Lukupiiri alkoi jossain vaiheessa kasvaa liian suureksi, noin neljätoista osallistujaa per kerta. Keskustelu alkoi käydä hankalaksi. Vetäjä ehdottikin, että perustettaisiin kaksi eri ryhmää, eri iltoina ja eri vetäjät. Ryhmissä olisi

kuitenkin sama kirja. Ennakko ilmoittautuminen tulisi myös pakolliseksi. Kun ryhmä tulisi täyteen, ei otettaisi enää uusia jäseniä. Vanhoilla ryhmäläisillä on etuoikeus ilmoittautua. Kollega alkoi vetää toista ryhmää. Ja jos ei pääse joku viikko toiseen ryhmään voi tulla toiseen, näin lukupiireihin saatiin joustavuutta.

Toinen tutkimukseen osallistunut on vetänyt lukupiirejä melkein kymmenen vuotta. Hän kertoi pitävänsä lukupiirit työaikana kello 18.00 keskiviikko ja torstai iltaisin, koska ne ovat yleensä rauhallisempia kuin muut illat. Lukupiri kokoontuu neljän viikon välein. Seuraavan kauden kokoontumisajat päätetään yleensä edellisen kauden loppupuolella. Käytännössä vetäjä kuitenkin katsoo ne valmiiksi ja varmistaa piiriläisiltä, että ajat käyvät heille. Luettavat kirjat lukupiiriläiset päättävät yhdessä. Poissaolosta ei tarvitse erikseen ilmoittaa. Joskus poissaolijat laittavat kirjasta kommentteja sähköpostilla etukäteen, jotta vetäjä voi lukea ne paikalla olijoille. Lukupiiri kokoontuu avoimessa tilassa, joten he ovat samalla käyntikorttina siitä, että kirjastossa on lukupiiritoimintaa. Mitään tarjoilua heillä ei ole. Jos mukana on uusia osallistujia, aloittavat he lukupiirin esittäytymiskierroksella. Alussa on myös kierros, jossa jokainen voi sanoa, mitä kirjasta piti ja mitä siitä jäi erityisesti mieleen. Sen jälkeen he käyvät vapaata keskustelua kirjasta. Vetäjä yrittää pitää keskustelun kirjassa, mutta joskus keskustelu laajenee muihinkin asioihin. Vetäjä toimii tietyllä tavalla puheenjohtajana ja kysyy välillä kysymyksiä, mutta osallistuu myös itse keskusteluun ja esittää mielipiteitä ja näkemyksiä kirjasta.

Kolmas tutkimukseen osallistuja on vetänyt lukupiiriä vuoden. Hän varaa lukupiiriä varten kirjat, jotka asiakas voi noutaa kirjaston asiakaspalvelupisteestä. He kokoontuvat myös kerran kuussa keskustelemaan kirjasta yhdessä kahvi- tai teekupin ääreen. Kirjasto tarjoaa kahvit ja pullat. Lukupiiriä markkinoidaan julistein kirjaston ilmoitustaululla, Helmet.fi:ssä kirjaston kotisivuilla ja sosiaalisessa mediassa. Muuten lukupiiriasioista tiedotetaan ryhmäläisille sähköpostilla.

Kolmannessa kysymyksessä kysyttiin *minkä ikäisiä osallistujat ovat ja mitä sukupuolta.*

Ensimmäisen haastateltavan ryhmässä on vain yksi mies, muut ovat naisia. Suurin osa on eläkeläisiä ja työssä käyviä noin 50- 60 vuotiaita. Yksi noin 30-35 vuotias.

Myös toisen vetäjän ryhmässä on vahva naisemmistö, mutta miehiäkin on käynyt. Haastattelu hetkellä kaikki osallistujat ovat naisia. Osallistujat ovat yleensä eläkeikäisiä, mutta mukana on ollut muutama yläaste ikäinenkin.

Kolmannen haastateltavan ryhmässä ikähaitari on arviolta noin 40-77 vuotta. Keski-ikä on kuitenkin arviolta 65 vuotta. Sukupuolijakauma on lievästi naisvoittoinen.

5.2 Muutokset lukupiiritoiminnassa

Viikin kirjaston lukupiirin vetäjän mukaan selkeä trendi on, että suosituimpaa siitä on tullut. Noin kymmenen vuotta sitten asiakkaat alkoivat kysellä aktiivisemmin lukupiirien perään. Hänen mukaan ilmiö johtuu ehkä siitä, että lukemisesta on tullut sosiaalisempaa. Ja positiivista hänen mukaan on myös se, että lukupiireistä on kadonnut joku elitistinen leima. Aikaisemmin siihen on liittynyt se, että uskaltaako mennä lukupiiriin, että lukupiirit ovat jotain hienoa ja kaikki siellä ovat kauhean sivistyneitä. Hänen mukaansa myös se on auttanut, että nykyään ei enää kauhean tarkkaan rajata viihdettä ja taidetta kirjallisuudessa. Lukijat eivät itsekään pidä välttämättä niin tärkeänä, onko kirja taide- vai viihdekirjallisuutta. Se on lukupiirin vetäjän mielestä tervettä ja kivaa, että ei enää niin kunnioiteta tätä tällaista kirjallisuuden kaanonina. Muussakin kulttuurissa on populäärikulttuuria.

Toinen vastaaja, Pasilan kirjaston lukupiirien vetäjä, oli lukupiirinsä alkuaikoina tehnyt muistiinpanoja lukupiirin kokoontumiskertaa varten, mutta todennut sen aikaa myöten hyödyttömäksi ja aikaa vieväksi. Lukupiirissä on jo pitkään mukana olleita, joten siihen on tullut jo aika hyvä rutiini. Piiriläiset osaavat odottaa vetäjältä jo tiettyjä vakiokysymyksiä. Aikoinaan hän myös piti osallistujalistoja lukupiireistä, mutta nykyään hän tilastoi vain osallistujat. Hän sanoo myös aikaisemmin ohjanneensa keskustelua nykyistä enemmän ja jakaneensa puheenvuoroja keskustelussa hiljaa olleille, mutta nykyään siihen ei ole juuri tarvetta.

Kolmas haastateltava, Maunulan kirjaston lukupiirin vetäjä ei osannut sanoa, miten hänen mielestään lukupiiritoiminta on muuttunut aikojen kuluessa. Tämä johtui ehkä siitä, että hän oli vetänyt lukupiiriä vasta vuoden verran.

Yksi vastaajista kertoi, että Viikin kirjaston lukupiiriä veti aikaisemmin vapaaehtoinen. Jostain syystä eräs ryhmäläinen ei pitänyt vetäjän tyylistä ja alkoi arvostella tätä muiden kuullen. Kirjaston työntekijät joutuivat selvittämään myöhemmin, mitä siellä oli oikein tapahtunut. Se oli terveellinen muistutus trendistä, että kaikkea kirjastoalalla pitäisi pyörittää vapaaehtoisten voimin. Se voi olla hyvin haavoittavaa. Vapaaehtoisen ei tarvitse sieppiä työhön liittyviä epämiellyttäviä asioita. Eikä häneltä voi sitä odottaa. Hän tekee sitä

harrastuksenaan. Kun ollaan kirjallisuuden ja taiteen kanssa tekemisissä, niin ollaan myös ihmisten tunteiden kanssa tekemisissä. Lukupiiri voi nostaa esiin sellaisia tunteita, joita piiriin osallistuva ei välttämättä tiedosta ja ei pysty niitä käsittelemään. Tietyllä tavalla ammattiasema voi suojata vetäjää tunnereaktioilta. Vapaaehtoiseen suhdaututaan ehkä erilailla kuin ammattiasemassa olevaan vetäjään. Vapaaehtoinen on tavallaan samassa asemassa heidän kanssaan. Haastateltava sanoo päätyvänsä tämän tapauksen jälkeen vetämään lukupiiriä.

Toinen haastateltava kertoo, että hänellä on ollut lukupiireissä paljon kirjailijavieraita. Vierailijat lisäävät aina kokoontumiskerran kiinnostavuutta, sillä kirjailijalta pääsee silloin kyselemään tarkemmin teoksen synnystä. Lukupiiriläiset ovat antaneet kriittistäkin palautetta. Kirjailijavieraat ovat kuitenkin kiitelleet, että ovat saaneet suoraa palautetta kirjan lukeneilta.

5.3 Lukupiirin kehittämistarpeet

Viikin kirjaston lukupiirin vetäjän mukaan perinteinen lukupiiri on nerokas, koska se on muotona niin vapaa ja mahdollistaa muodon sisällä kaikenlaista. Tällä hetkellä hän ei näe tarvetta kehittää. Riippuu tosi paljon myös osallistujista, mitä he ovat ikään kuin valmiita tuomaan. Jos osallistujat ovat valmiita keskustelemaan tosissaan, mutta toiset huomioon ottaen, niin perinteinen muoto on mielestäni hieno. Riippuu myös siitä, mitä sillä tavoitellaan. Lukupiirillä voi olla kirjallisuuden ulkopuolisia tavoitteita. Lukupiirissä voi olla esimerkiksi samassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä, jotka kirjan kautta pääsevät keskustelemaan, esimerkkinä terapia tai nuoriso-ohjaus.

Kirjaston näkökulmasta en hirveästi keksi, mitä uutta siihen pitäisi keksiä. Lukupiiriläiseni pitävät yhtenä parhaana puolena, että tulee luettua kirjoja, joita ei muuten tulisi luettua. Tai että ei tiennyt koko kirjan olemassa olosta tai ei muuten tarttuisi siihen. Ennakkoluulot voivat osottautua lukupiirissä vääriksi tai oma käsitys laajenee. Ja että voi itse ehdottaa mitä vaan luettavaksi. Rajattu lukupiiri ei joka paikassa toimi.

Pasilan kirjaston lukupiirin vetäjän mielestä lukupiirejä voisi aina mainostaa ja markkinoida enemmän, mutta siihen hänellä ei tahdo riittää aikaa eikä jaksamista. Toisaalta lukupiirien markkinointi on hänen mukaansa vähän kaksipiippuinen juttu. Jos

markkinoidaan paljon, lukupiiriin saattaa tulla liikaakin osallistujia. Hän on tehnyt jonkin verran yhteistyötä kustantajien kanssa, mutta sitäkin voisi hänen mukaansa lisätä. Kirjailijavierailuja olisi hänen mukaan hyvä saada parikin kertaa vuodessa per lukupiiri. Mutta sekin riippuu rahasta, koska kirjailijoille mielellään maksaisi vierailusta. Hän voisi hyvin vetää lukupiirejä muissakin kirjastoissa, jos siihen olisi resursseja.

Kolmas tutkimukseen osallistunut aikoo järjestää saman lukupiirin jota vetää Maunulan kirjastossa, myös naapurikirjastoon, jolloin yhden kirjan lukemalla voi vetää kaksi piiriä.

Kysymykseen, onko sinulla ideoita millaisia uusia lukupiirejä voisi perustaa, ensimmäinen haastateltava kertoi kesäkuussa 2018, että heillä ei ole Viikin kirjastossa lasten eikä nuorten lukupiiriä. Ja että sellainen olisi houkuttava järjestää. Hänkin totesi, että lukutaito on huonossa kantimissa ja se olisi yksi tapa sitä kehittää. Se olisi hänen mukaansa palkitsevaa, mutta se vaatii ihan erilaisia ryhmäohjaustaitoja. Ja sitä pitäisi osata eritavalla markkinoida. Helmikuussa 2020 alkoi Viikin kirjastossa Young adults- lukupiiri.

Toista haastateltavaa viehättäisi historiallisten romaanien lukupiirien vetäminen, mutta siihen ei oikein tahdo löytyä aikaa. Hänen mukaansa kiinnostavaa voisi olla myös runolukupiirin perustaminen. Erilaiset tietokirjallisuuspiirit voisivat myös olla mielenkiintoisia, mutta aika työllistäviä.

Kolmas haastateltava ei osannut vastata tähän mitään.

Viikin kirjaston lukupiirin vetäjän mielestä markkinoinnissa kannattaisi tuoda esiin matalaa kynnystä, että lukupiiriä ei kuvailla liian hienona. Kuvaillaan esimerkiksi, että luetaan kotimaista ja ulkomaista kaunokirjallisuutta ja kerrotaan missä ja milloin kokoontuu. Ei siis mitään korkealentoista.

Se on hyvin pienimuotoista toimintaa, koska emme halua, että sinne tulee sata ihmistä, koska ei ne mahdu sinne. Mietin, että miten lapsille ja nuorille pitäisi markkinoida, sanooko sana lukupiiri heille mitään. Heille pitäisi ehkä kuvailla jollain lauseella mitä siellä tehdään. Lukupiiri on tyypillisesti paikallista toimintaa. Olemme mainostaneet kirjaston tiloissa, oman kirjaston nettisivuilla ja koillisen alueen ilmaislehdessä.

Toisen haastateltavan mukaan kohderyhmiä voisi miettiä siltä kannalta, mitä kanavia genreistä kiinnostuneet seuraavat. Hän kertoi, että on joskus taannoin laittanut fantasia-kirjallisuuden lukupiiristä ilmoituksen Risingshadow- sivustolle. Ja taas jos

rikoskirjallisuuden lukupiirin haluaa lisää osallistujia, Facebookin Dekkariryhmä toisi varmasti paljon kiinnostuneita. Juuri siksi hän ei ole siellä lukupiiriä mainostanutkaan.

Kolmannen mielestä julisteet, sosiaalinen media, sekä ennenkaikkea suullinen mainoskirjaston asiakkaille ovat parhaita keinoja markkinoinnissa.

5.4 Uusien kohderyhmien tavoittaminen

Viikin kirjaston lukupiirin vetäjän mukaan se vaatisi erityisosaamista, esimerkiksi maahanmuuttajaryhmät. Heille pitäisi olla helpot tekstit. Mutta se palvelisi kielen oppimista ja sosiaalista verkostoitumista. Miehiä taas voisi kiinnostaakin perinteinen lukupiiri, mutta miten se heille aukeaisi, että siitä voisi olla heille iloa. Useinkaan heitä ei tule lukupiiriin, tietokirja lukupiiriin jonkun verran. Monet miehet lukevat kapeasti. He voisivat saada uusia elämyksiä lukupiiristä. Jos ajattelee nuorten lukupiiriä, vetäjän olisi hyvä olla samanikäinen tai vähän vanhempi, että olisi kosketus siihen maailmaan. Nuorisotoimen kanssa voisi tehdä yhteistyötä. Voisi olla kaksi vetäjää. Toinen vetäjä voisi olla nuorisotoimesta.

Pasilan kirjaston lukupiirin vetäjän mielestä netissä toimivat lukupiirit voisivat houkuttaa sellaisia henkilöitä, jotka eivät etäisyyksien vuoksi pääse lukupiiriin tai muuten eivät pidä perinteisistä kasvokkain lukupiireistä.

Maunulan kirjaston lukupiirin vetäjän mukaan pullalla ja kahvilla saa houkutelua ihmisiä lukupiireihin.

6 LOPPUYHTEENVETO

Tätä tutkimusta tehdessäni Korona virus oli levinnyt Suomeen. Kaikki kirjastojen tapahtumat peruttiin ja kirjastot suljettiin asiakkailta.

Tutkimusongelmani oli selvittää, pitäisikö lukupiirejä kehittää ja mihin suuntaan? Saamistani vastauksista voidaan todeta, että lukupiiritoimintaan ollaan nykyisessä muodossaan melko tyytyväisiä. Yhden haastateltavan mukaan perinteinen lukupiiri on nerokas, koska se on muotona niin vapaa ja mahdollistaa muodon sisällä kaikenlaista. Toisen mielestä taas lukupiirejä voisi aina mainostaa ja markkinoida enemmän, mutta siihen ei tahdo löytyä aikaa. Toisaalta lukupiirien markkinointi on hiukan kaksipiippuinen juttu, koska silloin niihin saattaa tulla liikaakin osallistujia ja näin kokonaisuus kärsii ja keskustelusta tulee vaikeaa. Myös yhteistyötä kustantajien kanssa voisi lisätä.

Haastattelussa tuli esille, että lasten ja nuorten lukupiirin järjestäminen olisi houkuttavaa ja palkitsevaa. Ja että se olisi osaltaan yksi tapa kehittää poikien lukutaitoa. Samassa yhteydessä todettiin, että se vaatisi ihan erityisiä ryhmänohjaustaitoja ja sitä pitäisi osata eritavalla markkinoida. Esille tuli myös, että yhteistyötä esimerkiksi nuorisotoimen kanssa voisi kehittää. Lukupiirissä voisi olla kaksi vetäjää ja toinen lukupiirin vetäjä olisi nuorisotoimesta. Maahanmuuttajille pitäisi olla taas helpot tekstit. On huomattu myös, että miehiä kiinnosta enemmän tietokirja lukupiirit. Netissä toimivat lukupiirit voisivat taas houketella sellaisia, jotka eivät etäisyyksien takia pääse perinteiseen lukupiiriin.

Yksi haastateltava olisi kiinnostunut vetämään historiallista lukupiiriä ja runolukupiiriä. Mutta tässäkin tulevat kirjaston niukat resurssit vastaan.

Selkeä trendi on, että lukupiiritoiminnasta on tullut suosittumaa 2000-luvulla. Tämä johtunee osittain siitä, että myös lukemisesta on tullut sosiaalisempaa ja lukupiireistä on kadonnut ns. ”elitistinen leima”. Lukupiireille ja muille kirjastoissa kokoontuville sosiaalisille tapahtumille lienee tulevaisuudessa olevan tilausta, kun kirjastojen paperiformaattiin perustuva kokelmakeskeisyys vähenee e-kirjojen lisääntyessä. Lisäksi ihmiset kaipaavat yhteisöllistä tekemistä yksinäisyyden lisääntyessä. Toisaalta lapset ja nuoret käyttävät yhä enemmän määrin internettiä ja muita sähköisiä palveluja. Heille luontevampi tapa tulevaisuudessa voisi olla verkkolukupiirit. Näitä voisi kehittää lisää. Kirjastojen niukat resurssit voivat tässäkin olla ainakin osittain esteenä kehittämistoimenpiteille.

LÄHTEET

Ahola, S. 2013. Lukupiirien aika. BTJ, Helsinki.

Ahola, S. 2013 Lukupiirien Suomi : Yhteisöllistä lukemista 149 suomalaisessa lukupiirissä 2009. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Viitattu 10.3.2020.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-8591-8>

Ahola, S. 2015. Ystäviä ja kirjoja. BTJ, Helsinki.

Aluehallintovirasto. 2020. Omatoimikirjastojen määrä kasvaa ja tilojen käyttö monipuolistuu. Tiedotteet 2020. Viitattu 27.2.2020. <https://www.avi.fi/>

Finna. 2020. Finna.fi. Suomen museoiden, arkistojen ja kirjastojen aineistot. Viitattu 17.3.2020. <https://finna.fi/>

Helmet.fi 2015. E- lukupiiri on käynnistynyt. Viitattu 28.2.2020. <https://www.helmet.fi/>

Helmet.fi 2019. Helsingin kaupunginkirjasto ottaa käyttöön tekoälypohjaisen kellutus- ja logistiikkajärjestelmän. Viitattu 27.2.2020. <https://www.helmet.fi/>

Helmet.fi 2020. Tapahtumat ja vinkit. Viitattu 19.3.2020. <https://www.helmet.fi/>

Helsingin Uutiset 2020. Kun lukeminen jännittää, lukukoira auttaa- Töölön kirjaston lukukoira Häxa on utelias ja avoin kuuntelija. Helsingin Uutiset 28.1.2020. Viitattu 28.2.2020.
<https://www.helsinginuutiset.fi/>

Hokkanen, L. 2015. Sosiokulttuurinen innostaminen ja lukeminen. Teoksessa Hokkanen L. (toim.) Sosiaalinen kirjasto- lukemattomien mahdollisuuksien maailma. Helsinki. BTJ.

IFLA:n suositukset 0-18- vuotiaiden lasten kirjastopalveluille. 2018. Suomen kirjasto-seura. Viitattu 28.2.2020. <http://suomenkirjastoseura.fi/files/julkaisut/>

Jalonen, E. 2014. Lasten lukemaan innostaminen Suomen ja Uuden- Seelannin kirjastoissa. Opinnäytetyö, AMK. Kirjasto- ja tietopalveluala, Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Viitattu 28.2.2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2014110115138>

Kirjastolaki 29.12.2016/1492 <https://www.finlex.fi/>

Kuntaliito 2017. Kuntaliiton tavoitteet kirjastotoiminnan kehittämiseksi. Viitattu 27.2.2020.
<https://www.kuntaliitto.fi/opetus-ja-kulttuuri/>

Kuntaliitto 2019. Kirjastopalvelut. Viitattu 27.2.2020. <https://www.kuntaliitto.fi/opetus-ja-kulttuuri/>

Kuntaliitto 2019. Kuntaliiton sivistyspoliittinen ohjelma– Sivistyksen suunta 2030. Viitattu 27.2.2020. <https://www.kuntaliitto.fi/opetus-ja-kulttuuri/>

Kuntaliitto 2019. Moninainen osallisuus ja uudistuva päätöksenteko- jokainen vaikuttaa. Viitattu 20.3.2020. <https://www.kuntaliitto.fi/opetus-ja-kulttuuri/>

Kärpijoki, L. 2019. Olisi vain kirjaston kirjoja: Helmet kirjaston asiakkaat e-kirjastopalveluiden käyttäjinä. Opinnäytetyö, ylempi AMK. Kirjasto- ja tietopalveluala, Turun ammatti- korkeakoulu. Viitattu 28.2.2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019120324132>

Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016. Viitattu 17.3.2020. <https://www.finlex.fi/>

Lapuan kirjaston miesten lukupiirin blogi. 2014. Viitattu 5.2.2020. <http://lapuanmiehetlu-kee.blogspot.com/>

Laurila, J. 2020. Yhteistä suomalaista e-kirjastoa valmistellaan mittavassa hankkeessa. Kirjastot.fi. Viitattu 2.3.2020. <https://www.kirjastot.fi/uutiset/>

Luetaan yhdessä- verkosto. 13.3.2020. Helmet.fi. Viitattu 17.3.2020. https://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ja_palvelut/

Lukuliike. Viitattu 17.3.2020. <https://lukuliike.fi/>

Lukuvalmentaja Junior. 2020. Helmet.fi. Viitattu 17.3.2020. [https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Vinkit/Lukuvalmentaja_Junior\(189587\)](https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Vinkit/Lukuvalmentaja_Junior(189587))

Miettinen S. 2011. Palvelumuotoilu- yhteissuunnittelua, empatiaa ja osallistumista. Teoksessa S. Miettinen (toim.) Palvelumuotoilu: uusia menetelmiä käyttäjätiedon hankintaan ja hyödyntämiseen. Helsinki: Teknologiatieto Teknova.

Mäkinen, I.1997. "Nödvändighet af LainaKirjasto". Modernin lukuhalun tulo Suomeen ja lukemisen instituutiot. SKS, Helsinki.

Mölläri, A. 2018. Novellikoukussa luetaan kuuntelemalla. Teoksessa Kirjastot aikuisten lukutaidon edistäjinä. Helsinki: Helsingin kaupunginkirjasto. 52.

Ojasalo, K., Moilanen & T., Ritalahti, J. 2018. Kehittämistyön menetelmät: uudenlaista osaamista liiketoimintaan, 3.-5.painos, Sanoma Pro, Helsinki.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriöltä neljä miljoonaa euroa avustuksina lukutaidon ja -innon edistämiseen. Viitattu 27.2.2020. <https://minedu.fi/artikkelit/>

Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus yleisistä kirjastoista 660/2017. Viitattu 26.2.2020. *OKMa yleisistä kirjastoista 660/2017*,

Oulun kaupunginkirjasto, 2020. Viitattu 28.2.2020. <https://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/lukupiirit>

Tunturi, J. 2010. Lukuseurat ja lukuhalu. Teoksessa Matero, J., Hapuli, R. & Koskivaara, N. (toim.) 2010. Lukupiirikirja. Helsinki: BTJ.

Tuulaniemi, J. 2011. Palvelumuotoilu. Helsinki: Talentum.

Vähämaa, S. 2014. Lukemisen ilosta intohimoiseksi harrastustoiminnaksi- Itäkeskuksen kirjaston lukupiiritoiminta 2007-2014. 2014. Opinnäytetyö, AMK. Kirjasto- ja tietopalveluala, Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 28.2.2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2014091814053>

YA- lukupiiri. 2020. Helmet.fi. Viitattu 8.2.2020. [https://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ja_palvelut/Viikin_kirjasto/Tapahtumat/YAlukupiiri\(199875\)](https://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ja_palvelut/Viikin_kirjasto/Tapahtumat/YAlukupiiri(199875))

Yleisten kirjastojen hankerekisteri <https://hankkeet.kirjastot.fi>

- Löydä lukemisen ilo. Viitattu 27.2.2020.
- Lukuinto- ohjelma 2012. Viitattu 28.2.2020.
- Lukulähtetilääksi! Viitattu 27.2.2020.

YKN, Yleisten kirjastojen neuvosto 2016. Yleisten kirjastojen suunta 2016-2020: Kansalaisen kirjasto- Olennainen osa suomalaista osaamista. Viitattu 28.2.2020. <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/yleisten-kirjastojen-suunta-2016-2020-web.pdf>

YLE 3.12.2019. Pisa- tulokset julki: Suomalaislasten lukutaito maailman kärkeä, mutta erot kasvavat- pojista lähes kaksi kolmasosaa lukee vain, jos on pakko. Viitattu 8.2.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11092248>

Haastattelu kysymykset

1. Kauanko olet tehnyt lukupiirityötä?
2. Miten käytännössä järjestätte lukupiirinne?
3. Minkä ikäisiä osallistujat ovat ja mitä sukupuolta?
4. Miten lukupiiritoiminta on muuttunut aikojen kuluessa?
5. Tuleeko sinulle mieleen joku erityinen tapahtuma tai sattumus lukupiirissänne ?
6. Miten sinun mielestäsi lukupiirejä voisi tai tulisiko niitä kehittää?
7. Onko sinulla ideoita millaisia uusia lukupiirejä voisi perustaa?
8. Miten niitä kannattaisi mielestäsi markkinoida eri käyttäjäryhmille?
9. Miten lukupiirit voisi tehdä houkutteleviksi eri käyttäjäryhmille?

..... Osan vaihto (seuraava sivu).....

